

Шеримбекова Алтынай Мукасовнанын 13.00.01-жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу үчүн жазган «Молдо Кылыч Шамыркан уулунун чыгармаларындагы педагогикалык ойлор» аттуу диссертациялык ишине расмий оппоненттин

ПИКИРИ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу.

Азыркы замандагы илимий-техникалык прогресстин коштоосунда утилитардык көз караштардын кенен жайыла башташы терең рухий кризисти жаратууда. Рухий дөөлөттөргө караганда материалдуулук байлыкка болгон кызыкчылыктын өсүшү, ириде адамдардын жашоосунун нравалык негиздерин бузат. Азырынча мындай кризистин рамкасы чектелүү. Бирок, анын тереңдеши элибиздин келечегине чоң маселелерди жаратышы мүмкүн. Ал эми элдик педагогикалык ойлорду, идеяларды изилдөө кийинки муундардын интеллектуалдуу-маданияттуулугунун өнүгүшүнө, адеп-ахлакка тарбиялоого теориялык жана методологиялык жардам берет.

Элдик педагогика элдин тарыхы менен түздөн-түз байланыштуу. Ал коомдогу оң көрүнүш катары балдарды жана өспүрүмдөрдү тарбиялоонун нравалык, интеллектуалдык, физикалык, эстетикалык сыяктуу эң маанилүү багыттарын өзүнө камтыйт. Анын негизин элдик таалим-тарбия маселелери түзөт. Эл келечек муундун ден-сооолугу чың, адеп-ахлактык нормаларды өздөштүргөн, рухий жактан бай болушу үчүн дайым кам көргөн. Элдик адеп-ахлак адамдын эмгекти сүйүүсүн, жакшы жүрүм-турумун, боорукерлигин, жөнөкөйлүгүн, жупунулугун, гумандуулугун ж.б. жакшы сапаттарын шарттаган.

Байыркы заманда эле кыргыздарга элдик көркөм чыгармачылыктын үлгүлөрү белгилүү болгон. Мында таалим-тарбияга байланыштуу терең ойлор, туура бүтүмдөр көп жылдык турмуштук тажрыйбага негизделип берилген. Маселен, кыргыз элинин оозеки чыгармаларында таалим-тарбиянын негизги аспектилери, адамдардын жашоосунда, алардын иш-

аракеттеринде, жүрүм-турумунда орун алган педагогикалык эмпирикалык билимдердин, тажрыйбалардын тутуму чагылдырылган. Эпостордо, дастандарда, жомоктордо жана макал-лакаптарда тарбия боюнча талаптар, керектөөлөр жана маанилүү тажрыйбалар берилген. Акындар поэзиясы педагогикалык ойлорго өтө бай келет. Мында педагогикалык изденүүлөр, табылгалар кенен берилет жана адам жүрүм-турумун түрдүү аспектилерден кароого мүмкүндүк берет. Алар өз мезгилинде элибиздин педагогикалык ойлорунун өнүгүшүнө чоң салым кошушкан. Калыгул, Арстанбек, Молдо Кылыч сыяктуу акындардын чыгармаларын окууга советтик доордо тыюу салынып, улуттук көз карашты айыпташкан. XX кылымдын 90-жылдарынан баштап окуу программасына кирип кайрадан окутула башталганы белгилүү. Молдо Кылыч агартуучу акын. Анын педагогикалык ойлору нравалык, интеллектуалдык, эстетикалык жана башка багыттагы тарбиялык мүнөзгө ээ.

Ал эми улуу акын Молдо Кылычтын мурасы элдик педагогикага байланыштуу ойлорго өтө бай. Анда чагылдырылган таалим-тарбия багытындагы идеялары, адеп-ахлактуулукка жана билимге, гумандуулукка багыттоо максатын көздөгөн. Акын акыл-насаат, кеп-кеңеш айтуу, үлгү көрсөтүү, үйрөтүп, жол таап берүү адамдардын адеп-ахлактык жактан жетилиши үчүн маанилүү ыкма экенин түшүнгөн. Ушундан улам Молдо Кылычтын чыгармаларындагы элдик педагогикалык ойлорду таалим-тарбиянын теориясы менен практикасынын терең айкалышында изилдөө учурдун актуалдуу маселелеринин бири экендигин билгизет.

Диссертацияда берилген илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделиш даражасы.

Диссертацияда Молдо Кылычтын педагогикалык ойлору кыргыз элинин педагогикалык ойлорунун өнүгүү контекстинде изилденген. Молдо Кылычтын адеп-ахлактык көз карашы анын педагогикалык өзөгүн түзөт. Анын борборунда адам тургандыгы негизделген. Изилдөөдө алынган жоболор, жыйынтыктар жана сунуштар илимий жактан талдоонун негизинде келип чыккан. Узак мөөнөттөн жана максаттуу изилдөөдөн кийин алар

илимий жактан негизделип, ишенимдүү натыйжаларды берген, ошондой эле таалим-тарбияга байланыштуу өткөрүлгөн илимий-практикалык конференцияларда апробацияланган. Илимий 13 макала жарыяланып, анын үчөө Новосибирск жана Алма Ата шаарларындагы илимий журналдарга басылып чыккан. Алар келечек муунду тарбиялоого, тескери жүрүм-турумдан арылтууга мүмкүндүк берет, ошондой эле, элдик педагогиканын ажырагыз бөлүгү болуп эсептелген акындар поэзиясындагы педагогикалык ойлорду терең жана ар тараптуу изилдөөгө шарт түзөт. Ошондуктан, диссертант тарабынан алынган илимий жоболор, жыйынтыктар жана сунуштар негиздүү болуп эсептелинишет жана илимдин аталган багыты үчүн өзгөчө мааниге ээ.

Изилдөөнүн илимий жана практикалык маанилүүлүгү.

Диссертациялык изилдөө илимий жана практикалык мааниге ээ болуп эсептелет. Анткени, анда алгачкы жолу кыргыз элинин рухий маданиятындагы таалим-тарбияга байланыштуу идеялар талданган, Молдо Кылычтын чыгармачылыгы изилдөөнүн объектиси катары каралган, акындын педагогикалык ойлорунун тарыхый-маданий өбөлгөлөрү жана идеялык булактары аныкталган, Молдо Кылычтын чыгармаларынын агартуучулук маңызы, адеп-ахлактык жана эстетикалык идеялары иликтенген, акындын чыгармаларындагы салттык- педагогикалык билимдер аркылуу жаштарды тарбиялоону өркүндөтүүнүн натыйжалуу логикасы эксперимент аркылуу тастыкталган. Акын адеп-ахлактуулук адам менен кошо жаралган сапат эместигин, адамдын оң маралдык сапаттары социалдык чөйрө менен калыптангандыгын жана талбаган тарбиянын жыйынтыгы экенин изилдөөчү аныктаган.

Диссертациялык изилдөөнүн жоболорун жана жыйынтыктарын элдик педагогиканын тарыхын мындан ары изилдөөдө колдонууга болот. Изилдөөнүн натыйжалары келечек муунду тарбиялоо үчүн керектүү болгон педагогикалык-теориялык билимдерди тереңдетет жана практикалык

даярдыкты арттырат. Иштин тыянактары жогорку окуу жайларда, мугалимдердин квалификациясын өркүндөтүү институттарында этнопедагогикалык билим берүүнүн мазмундук чектерин кеңейтүүгө салым кошот.

Диссертациянын жыйынтыктарын жана натыйжаларын пайдалануу боюнча сунуштар.

Диссертациялык иштин негизги жыйынтыктарын жана жоболорун, эн оболу, Кыргызстандагы педагогикалык ойлордун өнүгүшүн мындан ары изилдөө процессинде, кыргыздардын рухий баалуулуктарынын ырааттуулугундагы таалим-тарбияга байланыштуу ойлорду аныктоодо колдонууга болот. Акындын ырлары өз заманынын, табиятынын жемиши болуп, көркөм ой туюмдарга, образдуулук аныктамаларга, эстетикалык бүтүмдөргө бай. Алардын негизги мазмунун адам, кыргыз жери, жаратылыш, анын сулуулугу түзөт. Табияттын мезгилдеринин кооздугу, ар бир кубулушу акын үчүн кымбат жана асыл болгон. Чыгармаларында абстрактуу, идеялык сулуулук эмес, конкреттүү, материалдашкан сулуулук бар экендиги көрүнүп турат.

Изилдөөнүн жыйынтыктары жана натыйжалары илимий пропагандалык ишмердүүлүктө, окуу-билим алуу процессинде жана жаш муундарды тарбиялоодо кенен пайдаланууга арзыйт. Акындын чыгармаларындагы сулуулук жана кооздук бул табияттан жана адамдан сырткары турган идея эмес ал табиятка, адамга, адамдар ортосундагы мамилелерге мүнөздүү сапат экендиги көрсөтүлгөн.

Изилдөөчү тарабынан келтирилген материалдарды жана иштин теориялык жыйынтыктарын жана натыйжаларын республиканын жогорку окуу жайларында элдик педагогиканын тарыхы боюнча лекцияларды окууда, практикалык сабактарды өткөрүүдө колдонууга болот.

Изилдөөнүн жыйынтыктары жана натыйжалары элдик педагогикага байланыштуу даярдалган окуу программалардын, окуу китептердин сапатын жакшыртууга салым кошот.

Авторефераттын диссертациянын мазмунуна туура келиши.

Автореферат диссертациянын мазмунуна, андагы теманын актуалдуулугунун негизделишине, изилдөөнүн проблемалуулугуна, максаты менен милдеттерине, илимий жаңылыгына, илимий-теориялык жана практикалык маанисинин аныкталышына, коргоого коюлуучу негизги жоболорго, изденүүчүнүн жеке салымына, иштин натыйжаларынын тастыкталышына, диссертациялык изилдөөнүн натыйжаларынын жарыяланышынын толуктугуна, изилдөөнүн структурасына толугу менен дал келет. Автореферат кыргыз, орус, англис тилдеринде окшош резюмелерге ээ.

Диссертациянын мазмунундагы жана авторефераттагы кезиккен мүчүлүштүктөр.

Рецензияланып жаткан иште күмөн саноону жаратпай турган жетишкендиктер менен катар, айрым мүчүлүштүктөр кездешет. Алар төмөнкүлөр:

1. Изилдөөнүн биринчи главасында айрым белгилүү жагдайга, «элдик педагогика» түшүнүгүнө көбүрөөк орун берилген.
2. Диссертациянын экинчи главасында Молдо Кылычтын агартуучулук ишмердүүлүгүнүн табиятына изилдөөчү кенен токтолсо болмок.
3. Молдо Кылычтын айрым чыгармалары изилдөөдө, илимий талдоодон өтпөй калган. Мисалы: «Көбөй Султан», «Мал казал».
4. Диссертацияда кээ бир стилдик каталар кездешет.

Белгиленген мүчүлүштүктөр диссертациялык иштин жалпы илимий баалуулугуна, элдик педагогиканы изилдөөгө кошкон олуттуу салымына шек келтире албайт.

КРнын «Окумуштуулук даражаларды берүүнүн тартиби жөнүндө, жобонун» 10 п. ылайыктуулугу, критерийлерине иштин жооп бериши (критерийлер тиркелет).

Шеримбекова Алтынай Мукасовнанын 13.00.01- жалпы педагогика, педагогика жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу үчүн жазган «Молдо Кылыч Шамырган уулунун чыгармаларындагы педагогикалык

ойлор» аттуу диссертациялык иши актуалдуу темага арналып, теориялык жана практикалык мааниге ээ. Иш жеке аткарылып, толук аяктаган эмгек болуп эсептелет. Анын илимий жыйынтыктары жаңылыгы жана ынанымдуулугу менен айырмаланат. Диссертациянын негизги жоболору жана тыянактары автордун жарык көргөн эмгектеринде чагылдырылган. Диссертациялык иш КРнын ЖАКтын «Окумуштуулук даражаларды берүүнүн тартиби жөнүндөгү жобосунун» кандидаттык диссертацияларга койгон талаптарына толук жооп берет. Ал эми анын автору 13.00.01- жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуу даражасын алууга толук татыктуу.

Расмий оппонент,
педагогика илимдеринин
доктору, профессор

Ж.К. Каниметов

*Ж.К. Каниметовдун колун тастаган м.
К.Б. Ток. 16.01.2017 ж.*